

Sądowe ABC – poradnik dla dziennikarzy

Spis treści

Wprowadzenie	3
Obszary zainteresowania mediów i gwarancje konstytucyjne.....	4
Informacje dotyczące działalności sądu.....	5
Przepisy wspólne co do wszystkich kategorii spraw	5
Informacje o sprawie – wokanda	8
Dostęp do akt sprawy.....	10
Dostęp do akt w sprawach karnych.....	10
Dostęp do akt w sprawach cywilnych.....	14
Udział w rozprawie.....	16
Sprawy karne	16
Udział dziennikarza w rozprawie karnej w charakterze publiczności	16
Rejestracja przebiegu rozprawy	17
Wyłączenie jawności w sprawach karnych.....	19
Jawność ogłoszenia wyroku.....	21
Rejestracja przebiegu posiedzenia	22
Sprawy cywilne.....	24
Udział dziennikarza w rozprawie cywilnej w charakterze publiczności.....	24
Wyłączenie jawności w sprawach cywilnych.....	25
Jawność ogłoszenia wyroku.....	26
Ograniczenia w pracy dziennikarzy.....	26
Ograniczenia w zakresie dostępności do sali rozpraw	26
Ograniczenia w zakresie treści przekazywanych informacji	27
Zakończenie	28

Wprowadzenie

Media w społeczeństwie demokratycznym pełnią potrójną rolę w stosunku do sądowego wymiaru sprawiedliwości. Po pierwsze, **informują** o tym co dzieje się w sądach: dotyczy to rozpraw, wyników pracy sądów, sędziów. Po drugie, media **edukują**, to poprzez nie sądy przekazują informację o tym jak działa prawo, jak je wykorzystywać w organizacji naszego życia, jakie są konsekwencje naszych wyborów. I po trzecie, **kontrolują**, pełnią społeczny nadzór nad sprawowaniem władzy, potocznie „patrzą władzy na ręce”, w tym przypadku władzy sądowej.

By każda z tych ról mogła być dobrze pełniona, potrzebne są dwa elementy: przygotowane sądy i przygotowane media. W pracach Zespołu ds. Standardów Komunikacji w Sądach, złożonego z przedstawicieli Krajowej Rady Sądownictwa i Ministerstwa Sprawiedliwości, starano się odnieść do obu oczekiwania.

W przygotowaniu sądów do współpracy z mediami pomóc ma dokument pt. „Komunikacja i wizerunek sądów – zbiór dobrych praktyk dla sądów powszechnych”, ogłoszony przez Krajową Radę Sądownictwa i Ministerstwo Sprawiedliwości 19 czerwca 2015 r.

Niniejszy dokument zaś, w założeniu ma być pomocny dziennikarzom. Zmiany zachodzące w mediach powodują, że zanika zawód wyspecjalizowanego reportera sądowego i przedstawiciele mediów muszą łączyć wiedzę z wielu dziedzin. „Sądowe ABC...” powstało, by ułatwić im pracę w sądzie. Aby pełnili swą rolę informacyjną, edukacyjną i kontrolną na najwyższym poziomie. By mogli sprawnie, rzetelnie, z poszanowaniem praw osób zaangażowanych w spór sądowy, relacjonować pracę sądu i jej efekty.

Poradnik dotyczy spraw podstawowych dla dziennikarzy, między innymi dostępu do informacji – do kogo w sądzie i w jakiej formie się zwracać, dostępu do akt, możliwości rejestrowania procesów, dostępu do uzasadnienia wyroku. Jest to kompendium, które pomoże tym, którzy w sądzie stawiają swoje pierwsze zawodowe kroki.

Obszary zainteresowania mediów i gwarancje konstytucyjne

Zakres działania dziennikarzy w sferze sądownictwa można podzielić na trzy obszary, ze względu na przedmiot zainteresowania:

- 1. Informacje dotyczące spraw sądowych, funkcjonowania sądów, sędziów.**
- 2. Dostęp do akt.**
- 3. Udział w rozprawie w charakterze przedstawiciela mediów.**

Powyższy podział pozwala precyzyjnie określić adresata, do którego winien zgłosić się dziennikarz. Ten adresat będzie w stanie udzielić požądanej przez niego informacji. Wszystkie trzy obszary mają swoją normatywną podstawę, co oznacza, że dziennikarz będzie w stanie zweryfikować podmiot, do którego się zwraca oraz zakres jego kompetencji (czyli ustalić, czy jest to właściwy podmiot i czy jest w stanie udzielić požądanej informacji).

Wykaz podstawowych aktów prawnych regulujących pracę dziennikarzy w sądzie:

- 1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997r. (Dz. U. Nr78, poz. 483 ze zm.);*
- 2. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 1997r., Nr 89, poz. 555 ze zm.);*
- 3. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997r. Kodeks karny (Dz. U. z 1997r., Nr 88, poz. 553 ze zm.);*
- 4. Ustawa z dnia 10 września 1999r. Kodeks karny skarbowy (Dz.U. z 2013r., poz. 186 tekst jednolity ze zm.);*
- 5. Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001r. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz.U. z 2013r., poz. 395 tekst jednolity ze zm.);*
- 6. Ustawa z dnia 17 listopada 1964r. Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2014r., Nr 101 tekst jednolity ze zm.);*
- 7. Ustawa z dnia 26 stycznia 1984r. Prawo prasowe (Dz. U. z 1984r., Nr 5, poz. 24 ze zm.);*
- 8. Ustawa z dnia 29 grudnia 1992r. o radiofonii i telewizji (Dz. U. z 2011r., Nr 43, poz. 226 tekst jednolity ze zm.);*
- 9. Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997r. o ochronie danych osobowych (Dz. U. z 2014r., Nr 1182 tekst jednolity ze zm.);*
- 10. Ustawa z dnia 6 września 2001r. o dostępie do informacji publicznej (Dz. U. z 2014r., Nr 782 tekst jednolity ze zm.);*
- 11. Ustawa z dnia 5 grudnia 1996r. o zawodach lekarza i lekarza dentysty (Dz. U. z 2015r., poz. 464, tekst jednolity);*
- 12. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 30 czerwca 2015r. Regulamin*

urzędowania sądów powszechnych (Dz. U. 2015r. poz. 925);
13. Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z 12 grudnia 2003r. w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej (Dz. Urz. MS z dnia 31 grudnia 2003 r. ze zm.).

Gwarancje konstytucyjne

Warto na wstępie podkreślić, że **prawo do informacji** jest prawem zapisanym w Konstytucji. Z niej wynika wprost prawo do pozyskiwania informacji oraz wolność prasy i innych środków społecznego przekazu.

Art. 14. Rzeczpospolita Polska zapewnia wolność prasy i innych środków społecznego przekazu.

Art. 54 1. Każdemu zapewnia się wolność wyrażania swoich poglądów oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji.

Art. 61 1. Obywatel ma prawo do uzyskiwania informacji o działalności organów władzy publicznej oraz osób pełniących funkcje publiczne. Prawo to obejmuje również uzyskiwanie informacji o działalności organów samorządu gospodarczego i zawodowego, a także innych osób oraz jednostek organizacyjnych w zakresie, w jakim wykonują one zadania władzy publicznej i gospodarują mieniem komunalnym lub majątkiem Skarbu Państwa.

2. Prawo do uzyskiwania informacji obejmuje dostęp do dokumentów oraz wstęp na posiedzenia kolegialnych organów władzy publicznej pochodzących z powszechnych wyborów, z możliwością rejestracji dźwięku lub obrazu.

3. Ograniczenie prawa, o którym mowa w ust. 1 i 2, może nastąpić wyłącznie ze względu na określone w ustawach ochronę wolności i praw innych osób i podmiotów gospodarczych oraz ochronę porządku publicznego, bezpieczeństwa lub ważnego interesu gospodarczego państwa.

Informacje dotyczące działalności sądu

Przepisy wspólne co do wszystkich kategorii spraw

Informacje dotyczące spraw, które wpłynęły do sądu oraz informacje dotyczące funkcjonowania sądów i sędziów są domeną **rzecznika prasowego sądu**. Podstawę jego powołania stanowią przepisy określone w Regulaminie urzędowania sądów powszechnych.

§ 33. 1. Zadania związane ze współpracą sądu ze środkami masowego przekazu wykonuje prezes lub wiceprezes sądu.

2. W sądzie apelacyjnym i okręgowym do wykonywania zadań, o których mowa w ust. 1, może być powołany rzecznik prasowy.

3. Rzecznik prasowy w zakresie działalności informacyjnej podlega bezpośrednio prezesowi sądu.

Podstawowym zadaniem rzecznika prasowego jest współpraca ze środkami masowego przekazu. Niestety, to pojęcie nie jest spójne z innymi aktami prawnymi. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej posługuje się pojęciem środków społecznego przekazu (*art. 14* Konstytucji) zaś Kodeks postępowania karnego pojęciem przedstawiciela radia, telewizji, filmu i prasy (*art. 357 § 1* Kpk). Ma to znaczenie przy identyfikacji osoby, która zwraca się do sądu o udzielenie informacji (czy jest przedstawicielem środków masowego przekazu). W takiej sytuacji należy sięgnąć do legalnej definicji **dziennikarza**, która jest zawarta w Prawie prasowym.

art. 7.2.

5) Dziennikarzem jest osoba zajmująca się redagowaniem, tworzeniem lub przygotowywaniem materiałów prasowych, pozostająca w stosunku pracy z redakcją albo zajmująca się taką działalnością na rzecz i z upoważnienia redakcji.

Prawo do żądania informacji przez dziennikarza (tym pojęciem na potrzeby niniejszej publikacji będziemy się posługiwali) wynika z Prawa prasowego.

Art. 4. 1. Przedsiębiorcy i podmioty niezaliczone do sektora finansów publicznych oraz niedziałające w celu osiągnięcia zysku są obowiązane do udzielenia prasie informacji o swojej działalności, o ile na podstawie odrębnych przepisów informacja nie jest objęta tajemnicą lub nie narusza prawa do prywatności.

Art. 11. 1. Dziennikarz jest uprawniony do uzyskiwania informacji w zakresie, o którym mowa w art. 4.

Organem, który jest obowiązany udzielić informacji (zakres z pkt. 1) będzie, w zależności od rodzaju sądu, **prezes** lub **wiceprezes** sądu (jeśli informacja dotyczy sądu rejonowego) albo **rzecznik prasowy** (jeśli informacja dotyczy sądu okręgowego lub apelacyjnego).

Uwaga: praktyka pokazuje, że w niektórych okręgach rzecznicy prasowi nie wypowiadają się w zakresie dotyczącym sądów rejonowych, kierując się treścią § 33 *ust. 1* Regulaminu urzędowania sądów powszechnych, który stanowi, że w tym zakresie winni się wypowiadać odpowiednio prezesi lub wiceprezesi tych sądów. Zdaniem autorów niniejszego opracowania z faktu, że prezes sądu okręgowego sprawuje zwierzchni nadzór nad sądami rejonowymi można wywodzić wniosek, że nadzór ten obejmuje także politykę informacyjną tych sądów.

Obowiązujące przepisy stanowią, że tylko rzecznik prasowy jest umocowany do kontaktów z mediami. Na poziomie sądów okręgowych i apelacyjnych pojawiły się **biura prasowe**, jako wyspecjalizowane jednostki mające za zadanie udzielanie informacji mediom. Ich istnienie legitymizuje Uchwała Krajowej Rady Sądownictwa z 18 listopada 2010 r. „W sprawie organizacji pracy biur prasowych.” Zakres udzielanych informacji nie odbiega od tych udzielanych w ramach poszczególnych wydziałów sądów zgodnie z Regulaminem urzędowania sądów powszechnych.

§ 28. 1. W sądzie, w ramach oddziału administracyjnego lub jako odrębną komórkę organizacyjną, tworzy się biuro obsługi interesantów, zwane dalej „biurem”, chyba że nie jest to celowe z uwagi na realizację zadań w zakresie informowania zainteresowanych w wydziałach sądu lub z innych ważnych względów. Jeżeli sąd zajmuje więcej niż jeden budynek biuro powinno funkcjonować we wszystkich budynkach, chyba że byłoby to niecelowe z uwagi na zakres zadań realizowanych w poszczególnych budynkach sądu. Zadania z zakresu obsługi interesantów może realizować wyznaczony pracownik biura podawczego w punkcie informacyjnym.

5. Do zadań biura należy w szczególności:

- 1) udzielanie informacji o stanie postępowania w sprawie na podstawie danych z sądowych systemów informatycznych;*
- 2) wydawanie odpisów dokumentów na podstawie sądowych systemów informatycznych lub akt sądowych po ich otrzymaniu z właściwego wydziału;*
- 3) wydawanie zapisu dźwięku albo obrazu i dźwięku z posiedzenia lub rozprawy sądu;*
- 4) kierowanie interesantów do odpowiednich komórek organizacyjnych, jeżeli załatwienie ich spraw w biurze nie będzie możliwe;*
- 5) udzielanie pomocy podczas pobytu w sądzie świadkom i pokrzywdzonym między innymi przez informowanie, odprowadzanie do odpowiednich pomieszczeń, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb osób niepełnosprawnych;*
- 6) udostępnianie informacji o lekarzach sądowych, mediatorach oraz instytucjach, których działalność wiąże się z ochroną praw człowieka;*
- 7) udostępnianie formularzy sądowych i wzorów pism;*
- 8) informowanie o strukturze organizacyjnej sądu, jego właściwości oraz lokalizacji, numerach telefonów, godzinach urzędowania, adresie strony internetowej, poczty elektronicznej, a także adresach innych sądów, organów i urzędów centralnych oraz kierowanie do właściwych sal rozpraw.*

§ 89. 1. Pracownicy sądów pod numerami telefonów wskazanymi jako numery kontaktowe udzielają telefonicznie bez ustalania tożsamości osób telefonujących następujących informacji jawnych o toczących się sprawach:

- 1) tożsamy z udostępnianymi na wokandzie sądowej; w sytuacji przewidzianej w § 60 ust. 4 ujawnia się dane przeznaczone do zamieszczenia na wokandzie;*
  - 2) o terminie i o tym czy sprawa została rozstrzygnięta.*
- 2. Udzielenie informacji, o których mowa w ust. 1, następuje po wskazaniu przez osobę telefonującą:*
- 1) sygnatury albo*
  - 2) oznaczenia stron lub co najmniej jednego uczestnika postępowania nieprocesowego i przedmiotu sprawy.*
- 3. Pracownik udzielający informacji powinien przedstawić się osobie telefonującej, podając imię i nazwisko oraz zajmowane stanowisko.*

4. Osobie przedstawiającej się jako świadek w danej sprawie udziela się telefonicznie informacji o miejscu i terminie jej przesłuchania, jeżeli skierowano do niej wezwanie do stawienia.

5. Informacji dotyczących spraw, których akta są jawne i powszechnie dostępne, w szczególności dotyczących spraw rozpoznawanych w wydziałach rejestrowych, udziela się bez potrzeby uzyskiwania danych osobowych.

Z powyższych regulacji wynika, iż źródłem informacji w sądzie może być nie tylko rzecznik prasowy, ale także pracownicy biura prasowego (o ile takowe zostało utworzone) oraz pracownicy poszczególnych sekretariatów wydziałów.

W przypadku konieczności uzyskania informacji od rzecznika, dziennikarz winien wskazać w jakiej **formie** chce ją uzyskać (ustnie, telefonicznie, mailem, nagranie radiowe lub telewizyjne). W przypadku wnioskowania o złożoną informację (do której niezbędna jest wiedza oparta na aktach sprawy) dziennikarz powinien uwzględnić **termin** (godzinę, dzień) do którego chce ją uzyskać oraz możliwości jej udzielenia przez rzecznika. Jeśli sprawa jest skomplikowana pod względem faktycznym i prawnym to należy odpowiednio wcześniej zwrócić się do rzecznika o przygotowanie tej informacji, przy uwzględnieniu czy dana sprawa jest w sądzie, w którym urzęduje rzecznik, czy też wymaga przesłania akt z podległego sądu. Warto też, w przypadku rozbudowanej formy wypowiedzi rzecznika (nagranie do reportażu), przesłać wcześniej zakres tematyczny (choćby na dużym poziomie ogólności), co pozwoli rzecznikowi dobrze się do niej przygotować.

Informacje o sprawie – wokanda

Podstawowym dokumentem, który zawiera informacje dotyczące sprawy, jest **wokanda**. Może się z nią zapoznać każda osoba, która jest w sądzie. Wokanda jest umieszczana albo na drzwiach sali rozpraw albo obok drzwi. Ma postać papierową lub elektroniczną. Szczegółowe regulacje dotyczące wokandy znajdują się w Rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 30 czerwca 2015r. Regulamin urzędowania sądów powszechnych.

§ 59. 1. Sekretariat sporządza wokandę przed terminem posiedzenia lub rozprawy w formie papierowej lub w postaci elektronicznej.

2. Przed salą, w której odbywa się posiedzenie jawne lub rozprawa, umieszcza się egzemplarz wokandy w formie papierowej, chyba że wokanda sporządzona jest w postaci elektronicznej i wyświetlana na monitorze umieszczonym przed salą.

3. Na wokandzie wskazuje się zaistniałe zmiany planowanego czasu rozpoznania danej sprawy oraz zaznacza numery spraw rozpoznanych w danym dniu niezwłocznie po zakończeniu każdej z nich.

4. Na stronie internetowej sądu umieszcza się bieżące zestawienie spraw rozpoznawanych w danym dniu. Zestawienie to obejmuje imiona i nazwiska sędziów i ławników oraz sygnatury akt wszystkich spraw wyznaczonych na posiedzenie lub rozprawę w danym sądzie wraz z informacją o miejscu i czasie, w którym się odbywają.

§ 60. 1. Wokanda zawiera imiona i nazwiska sędziów oraz ławników, sygnatury akt spraw wyznaczonych do rozpoznania w danym dniu, oznaczenie godzin, na które sprawy wyznaczono, imiona i nazwiska, nazwy lub firmy stron lub uczestników postępowania nieprocesowego. W postępowaniu karnym i w sprawach o wykroczenia podaje się ponadto sygnaturę akt oskarżyciela publicznego.

2. W razie wezwania na posiedzenie lub rozprawę świadków, biegłych i tłumaczy na wokandzie wskazuje się ich imiona i nazwiska wraz z oznaczeniem godziny, na którą są wezwani.

3. W sprawach opiekuńczych osób małoletnich, rozpoznawanych przy drzwiach zamkniętych, nie podaje się na wokandzie danych małoletniego.

4. Z uwagi na ochronę moralności, bezpieczeństwa państwa i porządku publicznego oraz ze względu na ochronę życia prywatnego lub inny ważny interes prywatny, a szczególnie dobro małoletniego pokrzywdzonego przestępstwem, można odstąpić od podania na wokandzie imion i nazwisk stron lub uczestników postępowania nieprocesowego lub wezwanych osób. W takiej sytuacji podaje się wyłącznie ich inicjały lub nie zamieszcza się żadnych danych identyfikujących te osoby.

§ 61. O ograniczeniu treści wokandy, stosownie do § 60 ust. 4, decyduje przewodniczący wydziału, przewodniczący posiedzenia lub rozprawy lub sędzia, któremu przydzielono daną sprawę.

§ 62. 1. Do wokand z posiedzeń niejawnych w sprawach cywilnych nie stosuje się § 59 ust. 2–4, § 60 i § 61.

2. Wokanda z posiedzenia niejawnego w sprawie cywilnej zawiera: imiona i nazwiska sędziów i ławników, sygnatury akt spraw wyznaczonych do rozpoznania oraz oznaczenie godzin, na które sprawy wyznaczono.

Regulacje dotyczące wokandy znajdują się też w Zarządzeniu Ministra Sprawiedliwości z 12 grudnia 2003 r. w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej.

§ 23. 1. Z rozprawy, posiedzenia jawnego lub niejawnego, gdy w sprawie wydane zostało orzeczenie lub zarządzenie powodujące zakreślenie sprawy w repertorium, sekretariat sądu sporządza wokandę. W wypadku rozprawy lub posiedzenia z udziałem stron sekretariat sporządza wokandę przed ich terminem. Wokandę z posiedzenia niejawnego sporządza się w dniu posiedzenia, na którym wydane zostało orzeczenie mające zakończyć postępowanie.

2. Wokanda zawiera imiona i nazwiska sędziów i ławników, sygnatury akt spraw wyznaczonych na posiedzenie, oznaczenie godzin, na które sprawy wyznaczono, imiona i nazwiska stron i innych osób wezwanych. W sprawach rozpoznawanych w trybie przepisów Kodeksu postępowania cywilnego na wokandzie podaje się ponadto przedmiot sprawy, a w postępowaniu karnym i w sprawach o wykroczenia - sygnaturę akt oskarżyciela publicznego i kwalifikację prawną czynu zarzucanego oskarżonemu.

3. Z posiedzenia bez udziału stron można sporządzić wokandę w uproszczonej formie. Wokanda powinna zawierać wówczas co najmniej imiona i nazwiska sędziów i ławników, sygnatury akt spraw wyznaczonych na posiedzenie, rodzaj sprawy, a w sprawach karnych kwalifikację karną czynu.

4. Obowiązek sporządzania wokandy z posiedzenia niejawnego nie dotyczy wydziałów ksiąg wieczystych oraz wydziałów gospodarczych Rejestru Zastawów i Krajowego Rejestru Sądowego.

§ 24. 1. Po jednym egzemplarzu wokandy otrzymują: przewodniczący posiedzenia, protokolant i woźny obecny na sali posiedzeń.

2. Egzemplarz wokandy sporządzonej w formie papierowej wywiesza się przed salą, w której odbywa się posiedzenie, chyba że wokanda sporządzona jest w formie zbioru danych w postaci elektronicznej i wyświetlana na monitorze umieszczonym przed salą; na wokandzie odnotowuje się zaistniałe zmiany planowanego czasu rozpoznania danej sprawy oraz zakreśla się numery spraw rozpoznanych w danym dniu, niezwłocznie po zakończeniu każdej z nich.

3. Na jednym egzemplarzu wokandy protokolant wpisuje godzinę faktycznego rozpoczęcia i ukończenia posiedzenia, przyczynę ewentualnej zmiany planowanego czasu rozpoczęcia posiedzenia, liczbę przesłuchanych osób oraz wyniki rozpoznania spraw wymienionych na wokandzie. Egzemplarz ten podpisują przewodniczący posiedzenia i protokolant.

4. Egzemplarz wokandy, o którym mowa w ust. 3, protokolant oddaje po zakończeniu posiedzenia kierownikowi sekretariatu, który czuwa nad tym, aby akta spraw wymienionych na wokandzie oddane zostały niezwłocznie do sekretariatu. Otrzymane egzemplarze wokand kierownik sekretariatu składa do zbioru wokand.

Dostęp do akt sprawy

Dostęp do akt w sprawach karnych

Dostęp do akt sprawy karnej jest precyzyjnie uregulowany w Kodeksie postępowania karnego.

Art. 156. § 1. Stronom, obrońcom, pełnomocnikom i przedstawicielom ustawowym udostępnia się akta sprawy sądowej i daje możliwość sporządzenia ich kopii. Za zgodą prezesa sądu akta te mogą być udostępnione również innym osobom.

Przepis ten stanowi, że akta mogą być udostępnione innym osobom, przez co należy rozumieć także dziennikarzy. Zaznaczyć w tym miejscu należy, iż podmiotem uprawnionym do rozstrzygnięcia o udostępnieniu akt sprawy jest **przewodniczący wydziału**, w którym znajduje się interesująca dziennikarza sprawa, co konkretyzują przepisy Regulaminu urzędowania sądów powszechnych.

§ 95. 1. Udostępnienie akt i zawartych w nich dokumentów w celu przejrzenia lub samodzielnego utrwalenia ich obrazu, a także wydanie przedmiotów lub dokumentów złożonych w sprawie albo wydanie dokumentów na podstawie akt stronie lub uczestnikowi

postępowania nieprocesowego może nastąpić po wykazaniu przez nich tożsamości, a co do innych osób – po wykazaniu ponadto istnienia uprawnienia wynikającego z przepisów postępowania sądowego.

Przepisy regulaminu nakładają na osoby, które chcą udostępnienia akt, okazania **dowodu tożsamości**, a w wypadku dziennikarzy także **ważnej legitymacji prasowej**.

*§ 96. 1. Zapoznanie się przez stronę lub uczestnika postępowania nieprocesowego z zapisem dźwięku albo obrazu i dźwięku z posiedzenia, rozprawy lub innej czynności procesowej może nastąpić w siedzibie sądu w przeznaczonym do tego pomieszczeniu po wykazaniu przez nich tożsamości, a co do innych osób – po wykazaniu ponadto istnienia uprawnienia wynikającego z przepisów postępowania sądowego. Niedopuszczalne jest samodzielne kopiowanie tego zapisu.
2. Na wniosek strony lub uczestnika postępowania nieprocesowego lub ich przedstawiciela sąd wydaje kopię zapisu.*

Ustawa nie określa formy w jakiej należy zwracać się o udostępnienie akt. Jednakże wydaje się, że najbardziej pożądaną formą jest złożenie takiego **wniosku na piśmie**, wraz z podaniem sygnatury akt (oraz z kopią ważnej legitymacji dziennikarskiej lub zaświadczeniem wystawionym przez redakcję, potwierdzającym, że osoba zajmuje się przygotowywaniem materiałów prasowych) do przewodniczącego danego wydziału. W zależności od potrzeb dziennikarz może wskazać we wniosku albo udostępnienie całości akt sprawy albo poszczególnych fragmentów. Ponieważ przepisy nie wymagają wykazania powodów domagania się udostępnienia akt, wniosek taki może nie zawierać uzasadnienia. O udostępnieniu i zakresie udostępnienia akt decyduje z upoważnienia prezesa przewodniczący wydziału, co wynika z przepisów Kodeksu postępowania karnego.

*Art. 93 § 2. W kwestiach nie wymagających postanowienia prezesa sądu, przewodniczący wydziału, przewodniczący składu orzekającego albo upoważniony sędzia wydają zarządzenia.
Art. 99. § 2. Zarządzenie wymaga pisemnego uzasadnienia, jeżeli podlega zaskarżeniu.*

Przewodniczący wydziału, po zapoznaniu się z wnioskiem, wydaje pisemne **zarządzenie o zezwoleniu** na udostępnienie akt oraz zakresie tego udostępnienia albo **zarządzenie o odmowie** udostępnienia akt. Ponieważ zarządzenie nie podlega zaskarżeniu, nie jest wymagane jego uzasadnienie.

Dziennikarz, któremu udostępniono akta, powinien pamiętać o **obowiązках**, jakie się wiążą z przeglądaniem akt i wykorzystaniem zawartych tam informacji. Ograniczenia w tym zakresie są zawarte przede wszystkim w Prawie prasowym.

Art. 12. 1. Dziennikarz jest obowiązany:

1) zachować szczególną staranność i rzetelność przy zbieraniu i wykorzystaniu materiałów prasowych, zwłaszcza sprawdzić zgodność z prawdą uzyskanych wiadomości lub podać ich źródło,

2) chronić dobra osobiste, a ponadto interesy działających w dobrej wierze informatorów i innych osób, które okazują mu zaufanie,

3) dbać o poprawność języka i unikać używania wulgaryzmów.

2. Dziennikarzowi nie wolno prowadzić ukrytej działalności reklamowej wiążącej się z uzyskaniem korzyści majątkowej bądź osobistej od osoby lub jednostki organizacyjnej zainteresowanej reklamą.

Art. 13. 1. Nie wolno wypowiadać w prasie opinii co do rozstrzygnięcia w postępowaniu sądowym przed wydaniem orzeczenia w I instancji.

2. Nie wolno publikować w prasie danych osobowych i wizerunku osób, przeciwko którym toczy się postępowanie przygotowawcze lub sądowe, jak również danych osobowych i wizerunku świadków, pokrzywdzonych i poszkodowanych, chyba że osoby te wyrażą na to zgodę.

3. Ograniczenie, o którym mowa w ust. 2, nie narusza przepisów innych ustaw. Właściwy prokurator lub sąd może zezwolić, ze względu na ważny interes społeczny, na ujawnienie danych osobowych i wizerunku osób, przeciwko którym toczy się postępowanie przygotowawcze lub sądowe.

4. Na postanowienie w przedmiocie ujawnienia danych osobowych i wizerunku osób, przeciwko którym toczy się postępowanie przygotowawcze lub sądowe przysługuje zażalenie. Zażalenie na postanowienie prokuratora rozpoznaje sąd rejonowy, w którego okręgu toczy się postępowanie. Postanowienie wydane w toku postępowania przygotowawczego staje się wykonalne z chwilą uprawomocnienia.

Art. 14. 1. Publikowanie lub rozpowszechnianie w inny sposób informacji utrwalonych za pomocą zapisów fonicznych i wizualnych wymaga zgody osób udzielających informacji.

2. Dziennikarz nie może odmówić osobie udzielającej informacji autoryzacji dosłownie cytowanej wypowiedzi, o ile nie była ona uprzednio publikowana.

3. Osoba udzielająca informacji może z ważnych powodów społecznych lub osobistych zastrzec termin i zakres jej opublikowania.

4. Udzielenia informacji nie można uzależniać, z zastrzeżeniem wynikającym z ust. 2, od sposobu jej skomentowania lub uzgodnienia tekstu wypowiedzi dziennikarskiej.

5. Dziennikarz nie może opublikować informacji, jeżeli osoba udzielająca jej zastrzegła to ze względu na tajemnicę zawodową.

6. Nie wolno bez zgody osoby zainteresowanej publikować informacji oraz danych dotyczących prywatnej sfery życia, chyba że wiąże się to bezpośrednio z działalnością publiczną danej osoby.

Dziennikarz winien także pamiętać, że niektóre informacje (dokumenty) mogą być objęte **tajemnicą** (np. tajemnica lekarska - *art. 40 ust. 2a* Ustawy o zawodach lekarza i lekarza dentysty).

Art. 40. 1. Lekarz ma obowiązek zachowania w tajemnicy informacji związanych z pacjentem, a uzyskanych w związku z wykonywaniem zawodu.

Inne ograniczenia mogą wynikać ze **statusu** danej sprawy. Jeśli sprawa przed sądem toczy się z wyłączeniem jawności, z uwagi na charakter sprawy lub na skutek wydania postanowienia przez sąd, to rygory te są dalej idące. Co do zasady nie ma przeszkód, żeby takie akta udostępnić dziennikarzowi, tylko będzie wymagało to pouczenia go o odpowiedzialności karnej wynikającej z przepisów Kodeksu karnego.

*Art. 241. § 1. Kto bez zezwolenia rozpowszechnia publicznie wiadomości z postępowania przygotowawczego, zanim zostały ujawnione w postępowaniu sądowym, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.
§ 2. Tej samej karze podlega, kto rozpowszechnia publicznie wiadomości z rozprawy sądowej prowadzonej z wyłączeniem jawności.*

Jeśli dziennikarz uzyska dostęp do akt, to może z nich skorzystać (oczywiście przy zachowaniu opisanych wyżej ograniczeń) w sposób wskazany w zarządzeniu, chyba że nie zawarto żadnych ograniczeń.

Dziennikarz nie może wykonywać samodzielnie żadnych **kopii z akt sprawy** (w tym z wykorzystaniem aparatów cyfrowych). Również taka czynność jest zagwarantowana wyłącznie stronom postępowania co wynika z Zarządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej.

*§ 9. 1. W zakresie czynności w sprawach sądowych do obowiązków kierownika sekretariatu należy w szczególności:
2) przyjmowanie interesantów i udzielanie im informacji, udostępnianie akt do przejrzenia lub samodzielnego utrwalenia ich obrazu pod swoją kontrolą osobom do tego uprawnionym oraz udzielanie informacji pisemnych.*

W związku z tym dziennikarz przeglądając akta sprawy może na ich podstawie sporządzać osobiste **notatki**, natomiast nie ma prawa ani do kopii, ani do odpisów z akt.

W razie negatywnej decyzji co do udostępnienia akt osobie zainteresowanej, w tym dziennikarzowi, nie przysługują środki odwoławcze.

Akta spraw prawomocnie zakończonych przechowywane są w **archiwum sądowym**. Zazwyczaj archiwum znajduje się w budynku sądowym. W przypadku ich udostępnienia, dziennikarza także obowiązują przepisy dotyczące odpowiedzialności karnej w sytuacji, kiedy sprawa była rozpoznana z wyłączeniem jawności.

Uwaga: powyższe przepisy są stosowane odpowiednio w sprawach karnoskarbowych, co wynika z Kodeksu karnego skarbowego.

Art. 113. § 1. W postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania karnego, jeżeli przepisy niniejszego kodeksu nie stanowią inaczej.

Przepisy są też stosowane w sprawach o wykroczenia, co wynika z Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia.

Art. 38. § 1. Do czynności procesowych prowadzonych w postępowaniu w sprawach o wykroczenia stosuje się odpowiednio także przepisy art. 95, art. 100 § 1 i 8, art. 105, art. 107, art. 108, art. 116-134, art. 136-142, art. 156 § 1-4, art. 157, art. 158, art. 160-166 Kodeksu postępowania karnego, a gdy sąd orzeka jednoosobowo, również przepisy art. 109-115 Kodeksu postępowania karnego.

Dostęp do akt w sprawach cywilnych

Pod tym pojęciem kryją się wszystkie kategorie spraw innych niż karne. Czyli będą to sprawy cywilne, gospodarcze, rodzinne, z zakresu prawa pracy, z zakresu ksiąg wieczystych.

Obecny stan prawny, określony w Kodeksie postępowania cywilnego, przewiduje możliwość udostępnienia akt **wyłącznie stronom i uczestnikom postępowania**.

Tryb procesowy

Należy zaznaczyć, iż poniższe przepisy odnoszą się do spraw, które rozpoznawane są w **trybie procesowym**. Do tej kategorii należą wszystkie sprawy, które nie są rozpoznawane w trybie nieprocesowym (zob. niżej), zgodnie z Kodeksem postępowania cywilnego.

Art. 9 § 1. Rozpoznawanie spraw odbywa się jawnie, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej. Strony i uczestnicy postępowania mają prawo przeglądać akta sprawy i otrzymywać odpisy, kopie lub wyciągi z tych akt. Treść protokołów i pism może być także udostępniana w postaci elektronicznej za pośrednictwem systemu teleinformatycznego.

§ 2. Strony i uczestnicy postępowania mają prawo do otrzymania z akt sprawy zapisu dźwięku albo obrazu i dźwięku, chyba że protokół został sporządzony wyłącznie pisemnie. Przewodniczący wydaje z akt sprawy zapis dźwięku, jeżeli wydaniu zapisu obrazu i dźwięku sprzeciwia się ważny interes publiczny lub prywatny.

§ 3. Jeżeli posiedzenie odbyło się przy drzwiach zamkniętych strony i uczestnicy postępowania mają prawo do otrzymania z akt sprawy jedynie zapisu dźwięku, że protokół został sporządzony wyłącznie pisemnie.

Tryb nieprocesowy

Do **trybu nieprocesowego** należą następujące kategorie spraw:

- z prawa osobowego (art. 526-560),
- prawa rodzinnego, opiekuńczego i kurateli (art. 561-605),
- prawa rzeczowego (art. 606-626¹³),
- prawa spadkowego (art. 627-691),
- przepisów o przedsiębiorstwach państwowych i samorządzie załogi przedsiębiorstwa państwowego (art. 691¹-691⁹),
- złożenie przedmiotu świadczenia do depozytu sądowego (art. 692-693²²)
- postępowanie rejestrowe (art. 694¹-694⁸),
- ponadto sprawy określone w odrębnych ustawach.

Podstawowym (choć nie jedynym) wyznacznikiem, który pozwala rozróżniać tryby postępowania są sygnatury akt (np. początkowa sygnatura akt **C** – oznacza **tryb procesowy**, zaś początkowa sygnatura akt **Ns** – oznacza **tryb nieprocesowy**).

W przypadku trybu nieprocesowego przepisy kodeksu postępowania cywilnego są bardziej liberalne.

Art. 525. Akta sprawy dostępne są dla uczestników postępowania oraz za zezwoleniem przewodniczącego dla każdego, kto potrzebę przejrzenia dostatecznie usprawiedliwi. Na tych samych zasadach dopuszczalne jest:

- 1) sporządzanie i otrzymywanie odpisów i wyciągów z akt sprawy;*
- 2) otrzymywanie zapisu dźwięku albo obrazu i dźwięku z akt sprawy.*

W razie złożenia wniosku o udostępnienie akt, należy postępować analogicznie jak w sprawach karnych (przepisy Regulaminu urzędowania sądów powszechnych, zob. wyżej).

*§ 95. 1. Udostępnienie akt i zawartych w nich dokumentów w celu przejrzenia lub samodzielnego utrwalenia ich obrazu, a także wydanie przedmiotów lub dokumentów złożonych w sprawie albo wydanie dokumentów na podstawie akt stronie lub uczestnikowi postępowania nieprocesowego może nastąpić po wykazaniu przez nich tożsamości, a co do innych osób – po wykazaniu ponadto istnienia uprawnienia wynikającego z przepisów postępowania sądowego.
2. Przeglądanie akt spraw oraz samodzielne utrwalanie ich obrazu odbywa się w obecności pracownika sądowego, a akt, do których złożono testament, pod jego kontrolą.*

Powyższe regulacje nie są zatem wystarczające do tego, żeby dziennikarz (szczególnie w sprawie prowadzonej w trybie procesowym), mógł uzyskać do nich dostęp. Z tych powodów należy w tym zakresie powoływać się na przepisy Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

*Art. 14. Rzeczpospolita Polska zapewnia wolność prasy i innych środków społecznego przekazu.
Art. 45. 1. Każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd.
2. Wyłączenie jawności rozprawy może nastąpić ze względu na moralność, bezpieczeństwo państwa i porządek publiczny oraz ze względu na ochronę życia prywatnego stron lub inny ważny interes prywatny. Wyrok ogłaszany jest publicznie.*

Dziennikarz, który chce uzyskać dostęp do akt sprawy cywilnej, powinien we wniosku powołać właśnie cytowane wyżej przepisy Konstytucji oraz postępować analogicznie jak w sprawach karnych (zob. wyżej).

Udział w rozprawie

Sprawy karne

Udział dziennikarza w rozprawie karnej w charakterze publiczności

Dziennikarz, jak każdy obywatel, może wziąć udział w rozprawie w charakterze publiczności, jeśli rozprawa jest **jawna**. Jedyne warunki jakie musi spełnić określają przepisy Kodeksu postępowania karnego.

Art. 356. § 1. Na rozprawie oprócz osób biorących udział w postępowaniu mogą być obecne tylko osoby pełnoletnie, nie uzbrojone.
§ 2. Przewodniczący może zezwolić na obecność na rozprawie małoletnim oraz osobom obowiązany do noszenia broni.
§ 3. Nie mogą być obecne na rozprawie osoby znajdujące się w stanie nie licującym z powagą sądu.

W związku z tym dziennikarz nie musi podejmować żadnych formalnych czynności, aby w tym charakterze uczestniczyć w rozprawie. Będąc na sali rozpraw musi jednak podporządkować się przepisom, jakie regulują porządek rozprawy oraz zarządzeniom wydawanym przez przewodniczącego składu orzekającego.

Art. 372. Przewodniczący wydaje wszelkie zarządzenia niezbędne do utrzymania na sali sądowej spokoju i porządku.
Art. 379. § 1. Gdy sąd wchodzi na salę lub ją opuszcza, wszyscy obecni wstają.
§ 2. Wstaje również każda osoba, do której sąd się zwraca lub która do sądu przemawia, chyba że przewodniczący zwolni ją od tego obowiązku.
Art. 418. § 1. Po podpisaniu wyroku przewodniczący ogłasza go publicznie; w czasie ogłaszania wyroku wszyscy obecni, z wyjątkiem sądu, stoją.

Z powyższych regulacji wynika, iż dziennikarz może w zasadzie w sposób nieskrępowany robić w trakcie rozprawy **notatki**. Winien to czynić w taki sposób, aby nie zakłócać toku rozprawy. Jeśli zachowanie dziennikarza nie zakłóca toku rozprawy, przewodniczący składu orzekającego nie ma w zasadzie prawa do ingerencji w to co notuje dziennikarz.

Uwaga: powyższa regulacja jest odpowiednio stosowana w sprawach karnoskarbowych i w sprawach o wykroczenia.

Rejestracja przebiegu rozprawy

Inaczej sytuacja się przedstawia, jeśli dziennikarz chce rejestrować przebieg rozprawy za pomocą urządzeń rejestrujących **obraz i dźwięk**. Oczywiście chodzi wyłącznie o rozprawy, które są jawne. Przepisy Kodeksu postępowania karnego jasno określają warunki, jakie muszą być w tym zakresie spełnione, aby taką zgodę uzyskać.

Art. 357. § 1. Sąd może zezwolić przedstawicielom radia, telewizji, filmu i prasy na dokonywanie za pomocą aparatury utrwałień obrazu i dźwięku z przebiegu rozprawy, gdy uzasadniony interes społeczny za tym przemawia, dokonywanie tych czynności nie będzie utrudniać prowadzenia rozprawy, a ważny interes uczestnika postępowania temu się nie sprzeciwia.

§ 2. Sąd może określić warunki, od których uzależnia wydanie zezwolenia przewidzianego w § 1.

Jeśli dziennikarz chce złożyć **wniosek o rejestrację przebiegu rozprawy** przed terminem rozprawy, winien go złożyć na piśmie (wraz z kopią ważnej legitymacji dziennikarskiej lub zaświadczeniem wystawionym przez redakcję, potwierdzającym że osoba zajmuje się przygotowaniem materiałów prasowych). Jeśli taki wniosek jest składany na rozprawie, może mieć formę ustną. Wniosek taki winien zawierać **uzasadnienie**. W uzasadnieniu należy umotywić wniosek, gdyż ustawa uzależnia zezwolenie od istnienia uzasadnionego interesu społecznego oraz wykazania, że rejestracja nie będzie utrudniać prowadzenia rozprawy. Ponadto należy we wniosku wskazać sposób rejestracji (ilość kamer, mikrofonów, ich umiejscowienie) i przedmiot rejestracji (co chcemy zarejestrować – odczytanie aktu oskarżenia, wyjaśnienia oskarżonego, opinię biegłego, końcowe głosy stron wyrok, itp.).

Wniosek taki powinien wpłynąć do sądu najpóźniej z chwilą sprawdzenia obecności, po wywołaniu rozprawy, czyli wezwania przez protokolanta, aby wszyscy zainteresowani weszli na salę rozpraw, co wynika z przepisów Kodeksu postępowania karnego.

Art. 381. Rozprawę główną rozpoczyna wywołanie sprawy. Następnie przewodniczący sprawdza, czy wszyscy wezwani stawili się oraz czy nie ma przeszkód do rozpoznania sprawy.

Adresatem wniosku jest sąd w znaczeniu składu orzekającego, który orzeka w danej sprawie (wniosek należy zaadresować bezosobowo: sąd rejonowy/okręgowy/apelacyjny oraz podać sygnaturę akt sprawy), bez względu na to czy ma formę pisemną czy też ustną. Ma to o tyle znaczenie, że w kwestii zezwolenia mają prawo wypowiedzieć się **uczestnicy postępowania** (czyli nie tylko strony – oskarżony, oskarżyciel, ale np. świadek czy biegły). Ponadto złożenie tego wniosku przed rozprawą pozwala, w razie jego uwzględnienia, na rozpoczęcie jej bez zbędnej zwłoki, związanej np. z instalowaniem sprzętu nagrywającego.

Dlatego też warto złożyć taki wniosek przed rozprawą (szczególnie w sytuacji, kiedy zezwolenie ma dotyczyć rejestracji obrazu i dźwięku).

Sąd po wysłuchaniu uczestników postępowania wydaje **decyzję w formie postanowienia**, które nie jest zaskarżalne. W razie zezwolenia określa w postanowieniu sposób i przedmiot rejestracji. Trzeba mieć na uwadze także to, że sąd może określić inne, niż we wniosku, warunki rejestracji (np. zamiast rejestracji obrazu i dźwięku tylko dźwięk albo zamiast dwóch kamer jedna).

Sąd ma prawo w każdej chwili uchylić lub zmienić swoje postanowienie, jeśli np. rejestracja nie jest dokonywana zgodnie z udzielonym zezwoleniem albo z innych powodów (może się to okazać zbyt kłopotliwe dla uczestnika postępowania).

Bezwzględnie należy pamiętać o zachowaniu należytej powagi i stosowaniu się do poleceń przewodniczącego składu orzekającego.

Uwaga: powyższe przepisy są stosowane odpowiednio w sprawach karnoskarbowych, co wynika z Kodeksu karnego skarbowego.

Art. 113. § 1. W postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania karnego, jeżeli przepisy niniejszego kodeksu nie stanowią inaczej.

Przepisy są także stosowane w sprawach o wykroczenia, co wynika z Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia.

Art. 70 § 5. Przepisy art. 357, 358, 362, 363, 366 i 367 Kodeksu postępowania karnego stosuje się odpowiednio.

Wyłączenie jawności w sprawach karnych

Warto zaznaczyć, że zgodnie z Kodeksem postępowania karnego w niektórych rodzajach spraw rozprawa odbywa się z **wyłączeniem jawności** z mocy samego prawa.

Art. 359. Niejawna jest rozprawa, która dotyczy:

- 1) wniosku prokuratora o umorzenie postępowania z powodu niepoczytalności sprawcy i zastosowanie środka zabezpieczającego,*
- 2) sprawy o pomówienie lub znieważenie; na wniosek pokrzywdzonego rozprawa odbywa się jednak jawnie.*

Poza tym, sąd jest władny wyłączyć jawność rozprawy, jeśli zaistnieją przesłanki określone w Kodeksie postępowania karnego.

Art. 360. § 1. Sąd wyłącza jawność rozprawy w całości albo w części, jeżeli jawność mogłaby:

- 1) wywołać zakłócenie spokoju publicznego,*
- 2) obrażać dobre obyczaje,*
- 3) ujawnić okoliczności, które ze względu na ważny interes państwa powinny być zachowane w tajemnicy,*
- 4) naruszyć ważny interes prywatny.*

§ 2. Sąd wyłącza jawność całości lub części rozprawy także na żądanie osoby, która złożyła wniosek o ściganie.

§ 3. Sąd może wyłączyć jawność całości albo części rozprawy, jeżeli choćby jeden z oskarżonych jest nieletni lub na czas przesłuchania świadka, który nie ukończył 15 lat.

Postanowienie sądu w tym przedmiocie nie jest zaskarżalne, co powoduje, że żaden organ, poza sądem, który wydał postanowienie, nie może go ani zmienić ani uchylić. Konsekwencją takiego postanowienia jest niemożność uzyskania informacji co do przebiegu rozprawy z wyłączeniem jawności.

Uwaga: powyższe przepisy są stosowane odpowiednio w sprawach karnoskarbowych, co wynika z Kodeksu karnego skarbowego.

Art. 113. § 1. W postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania karnego, jeżeli przepisy niniejszego kodeksu nie stanowią inaczej.

Przepisy są też stosowane w sprawach o wykroczenia, w których niewielkie modyfikacje dotyczą podstaw wyłączenia jawności, co wynika z Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia.

Art. 70 § 2. Sąd wyłącza jawność całości lub części rozprawy, jeżeli jawność mogłaby obrażać dobre obyczaje, wywołać zakłócenie spokoju publicznego lub gdy ważny interes prywatny tego wymaga. Sąd wyłącza jawność w całości lub części rozprawy, także wówczas, gdy ustawa tak stanowi.

§ 3. W razie wyłączenia jawności na rozprawie mogą być obecni, poza osobami biorącymi udział w postępowaniu, po jednej osobie wskazanej przez każdą ze stron, chyba że zachodzi

obawa ujawnienia informacji niejawnych o klauzuli tajności "tajne" lub "ściśle tajne". Sąd może zezwolić poszczególnym osobom na obecność na rozprawie prowadzonej z wyłączeniem jawności.

§ 4. Rozstrzygnięcie ogłasza się jawnie. Jeżeli jawność rozprawy wyłączono w całości lub części, ustne podanie motywów rozstrzygnięcia może nastąpić również z wyłączeniem jawności.

§ 5. Przepisy art. 357, 358, 362, 363, 366 i 367 Kodeksu postępowania karnego stosuje się odpowiednio.

Jawność ogłoszenia wyroku

Wyroki sądowe są ogłaszane publicznie, niezależnie od tego, czy rozprawa toczyła się z wyłączeniem jawności czy jawnie. Wynika to z przepisów Kodeksu postępowania karnego.

Art. 364. § 1. Ogłoszenie wyroku odbywa się jawnie.

Art. 418. § 1. Po podpisaniu wyroku przewodniczący ogłasza go publicznie; w czasie ogłaszania wyroku wszyscy obecni, z wyjątkiem sądu, stoją.

Inaczej sytuacja się kształtuje w wypadku podania przez sąd **ustnego uzasadnienia wyroku**. Sąd decyduje czy ustne motywy będą jawne czy też nie.

Art. 364. § 2. Jeżeli jawność rozprawy wyłączono w całości lub w części, przytoczenie powodów wyroku może nastąpić również z wyłączeniem jawności w całości lub w części.

W takiej sytuacji sąd podejmuje autonomiczną decyzję co do tego, czy ustne motywy wyroku będą jawne czy też nie i w jakim zakresie. Postanowienie w tej kwestii wydaje sąd, który w sprawie wyrokował i nie podlega ono zaskarżeniu.

Uwaga: powyższe przepisy są stosowane odpowiednio w sprawach karnoskarbowych, co wynika z Kodeksu karnego skarbowego.

Art. 113. § 1. W postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania karnego, jeżeli przepisy niniejszego kodeksu nie stanowią inaczej.

Przepisy mają też zastosowanie w sprawach o wykroczenia co wynika z Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia.

Art. 82. § 1. Po wysłuchaniu głosów stron sąd sporządza wyrok na piśmie. Przepisy art. 409-411, 413 § 1, art. 418 § 1 i 3, art. 418a, art. 419, 422-424 Kodeksu postępowania karnego stosuje się odpowiednio.

Rejestracja przebiegu posiedzenia

W przypadku **posiedzeń** Kodeks postępowania karnego wprowadza inne zasady jawności niż w przypadku rozprawy. Sąd orzeka na posiedzeniu wtedy, gdy ustawa nie wymaga rozprawy.

*Art. 95b. § 1. Posiedzenie odbywa się z wyłączeniem jawności, chyba że ustawa stanowi inaczej albo prezes sądu lub sąd zarządzi inaczej.
§ 2. Jawne są posiedzenia, o których mowa w art. 339 § 3 pkt 1, 2 i 5, art. 340, art. 341, art. 343 § 5, art. 343a, art. 603, art. 607l § 1, art. 607s § 3, art. 611c § 4 i art. 611ti § 1.
§ 3. Do posiedzeń, które odbywają się jawnie, przepisy rozdziału 42 stosuje się odpowiednio.*

Posiedzenia mają miejsce m.in. w następujących sprawach: kiedy sąd orzeka w postępowaniu przygotowawczym (*art. 329 § 1*), wydaje list żelazny (*art. 281*), stosuje środki zapobiegawcze (*art. 250 § 4*), rozpoznaje wniosek o wznowienie procesu (*art. 544 § 3*), wydaje wyrok nakazowy (*art. 500 § 4*), rozpoznaje zażalenia (*art. 464 § 1*), rozstrzyga w przedmiocie podjęcia postępowania warunkowo umorzonego (*art. 550 § 1*), o dopuszczalności ekstradycji (*art. 603 § 1*) oraz w przedmiocie przejęcia lub przekazania skazanego (*art. 611a § 1*) czy wydania lub wykonania ENA (*art. 607l § 1 i art. 607a*). Na posiedzeniu orzeka się też o nieważności orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych w trybie ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego oraz o dopuszczeniu dowodu z zeznań świadka koronnego.

Regułą w przypadku posiedzeń jest to, że odbywają się z **wyłączeniem jawności**. Od tej reguły ustawa przewiduje wyjątki: jeśli ustawa stanowi inaczej albo sąd zarządzi, że posiedzenie może być jawne, i jest to autonomiczna decyzja sądu, która nie podlega zaskarżeniu. Natomiast z mocy ustawy **jawne** są następujące posiedzenia dotyczące:

- umorzenia postępowania na podstawie art. 17 § 1 pkt 2-11 Kpk:
1) czyn nie zawiera znamion czynu zabronionego albo ustawa stanowi, że sprawca nie popełnia przestępstwa,
2) społeczna szkodliwość czynu jest znikoma,

- 3) *ustawa stanowi, że sprawca nie podlega karze,*
- 4) *oskarżony zmarł,*
- 5) *nastąpiło przedawnienie karalności,*
- 6) *postępowanie karne co do tego samego czynu tej samej osoby zostało prawomocnie zakończone albo wcześniej wszczęte toczy się,*
- 7) *sprawca nie podlega orzecznictwu polskich sądów karnych,*
- 8) *brak skargi uprawnionego oskarżyciela,*
- 9) *brak wymaganego zezwolenia na ściganie lub wniosku o ściganie pochodzącego od osoby uprawnionej, chyba że ustawa stanowi inaczej,*
- 10) *zachodzi inna okoliczność wyłączająca ściganie;*
  - *warunkowego umorzenia postępowania;*
  - *zachodzi potrzeba rozważenia kwestii umorzenia postępowania wskutek złożenia po wniesieniu aktu oskarżenia wniosku, o którym mowa w art. 59a Kodeksu karnego (umorzenie postępowania z uwagi na naprawienie szkody);*
  - *umorzenia postępowania na skutek wniosku prokuratora i orzeczenia przepadku;*
  - *wniosku o wydanie wyroku i wymierzenie kar uzgodnionych w toku postępowania przygotowawczego z prokuratorem;*
  - *rozpoznania wniosku oskarżonego o poddanie się karze złożonego po upływie czasu od aktu oskarżenia do sądu;*
  - *wniosku o wydanie osoby ściganej do innego państwa;*
  - *przekazania osoby ściganej europejskim nakazem aresztowania;*
  - *odmowy przekazania osoby celem wykonania kary pozbawienia wolności;*
  - *przejęcia do wykonania kary w Polsce;*
  - *wystąpienia o wykonanie w Polsce kary pozbawienia wolności.*

W wypadku posiedzeń odpowiednio stosuje się przepisy rozdziału 42 Kodeksu postępowania karnego, czyli przepisy dotyczące jawności rozprawy głównej, co oznacza, że będą miały zastosowanie przepisy o możliwości rejestracji przebiegu rozprawy (zob. wyżej).

Uwaga: powyższe przepisy są stosowane odpowiednio w sprawach karnoskarbowych co wynika z Kodeksu karnego skarbowego.

Art. 113. § 1. W postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania karnego, jeżeli przepisy niniejszego kodeksu nie stanowią inaczej.

Natomiast w sprawach o wykroczenia wszystkie posiedzenia odbywają się z wyłączeniem jawności.

Sprawy cywilne

Udział dziennikarza w rozprawie cywilnej w charakterze publiczności

Udział dziennikarza w jawnej rozprawie cywilnej w charakterze publiczności nie wymaga szczególnych zabiegów. Wystarczy spełnienie ogólnych przesłanek jakie muszą spełnić osoby biorące udział w rozprawie w charakterze publiczności, co reguluje Kodeks postępowania cywilnego. Analogicznie do spraw karnych, nie ma żadnej normatywnej podstawy do tego, aby dziennikarz ujawnił swoją profesję składowi orzekającemu w sprawie.

Art. 152. Na posiedzenia jawne wstęp na salę sądową mają - poza stronami i osobami wezwanymi - tylko osoby pełnoletnie. Na posiedzenia niejawne mają wstęp tylko osoby wezwane.

W sprawach cywilnych przepisy Kodeksu postępowania cywilnego **nie przewidują możliwości rejestracji** przebiegu rozprawy czy posiedzenia, nawet jeśli są jawne dla stron. Nie oznacza to, że dziennikarze są pozbawieni prawa do wnioskowania o rejestrację. Można takie uprawnienie wywieść z Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (podobnie jak przy dostępie do akt).

Art. 14. Rzeczpospolita Polska zapewnia wolność prasy i innych środków społecznego przekazu.
Art. 45. 1. Każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd.
2. Wyłączenie jawności rozprawy może nastąpić ze względu na moralność, bezpieczeństwo państwa i porządek publiczny oraz ze względu na ochronę życia prywatnego stron lub inny ważny interes prywatny. Wyrok ogłaszany jest publicznie.

W związku z tym (analogicznie jak w postępowaniu karnym) należy stosowny **wniosek** złożyć do sądu, przed którym dana sprawa się toczy. Mając na uwadze specyfikę spraw cywilnych (z uwagi na to, że większość sporów przed tymi sądami ma charakter prywatny) niewątpliwie elementem istotnym przy udzielaniu takiego zezwolenia będzie stanowisko stron odnoszące się do rejestracji przebiegu rozprawy (zob. wyżej).

Wyłączenie jawności w sprawach cywilnych

W postępowaniu cywilnym (analogicznie jak w karnym) rozprawy i posiedzenia mogą mieć charakter jawny jak i niejawny. Posiedzenia jawne odbywają się z udziałem stron i przy udziale publiczności. Posiedzenia niejawne odbywają się bez udziału stron, chyba że zostaną na nie wezwane określone osoby. Zasadą jest **jawność posiedzeń** (rozpraw). Wynika ona z przepisów Kodeksu postępowania cywilnego.

*Art. 148. § 1. Jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej, posiedzenia sądowe są jawne, a sąd orzekający rozpoznaje sprawy na rozprawie.
§ 2. Sąd może skierować sprawę na posiedzenie jawne i wyznaczyć rozprawę także wówczas, gdy sprawa podlega rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym.*

Podobnie jak w procesie karnym, może być wyłączona jawność rozprawy/posiedzenia, o ile zostaną spełnione przesłanki wskazane w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego.

*Art. 153. § 1. Sąd z urzędu zarządza odbycie całego posiedzenia lub jego części przy drzwiach zamkniętych, jeżeli publiczne rozpoznanie sprawy zagraża porządkowi publicznemu lub moralności lub jeżeli mogą być ujawnione okoliczności objęte ochroną informacji niejawnych.
§ 1¹. Sąd na wniosek strony zarządza odbycie posiedzenia lub jego części przy drzwiach zamkniętych, gdy mogą być ujawnione okoliczności stanowiące tajemnicę jej przedsiębiorstwa.
§ 2. Sąd może ponadto zarządzić odbycie posiedzenia lub jego części przy drzwiach zamkniętych na wniosek strony, jeżeli podane przez nią przyczyny uzna za uzasadnione lub jeżeli roztrząsane być mają szczegóły życia rodzinnego. Postępowanie dotyczące tego wniosku odbywa się przy drzwiach zamkniętych. Postanowienie w tym przedmiocie sąd ogłasza publicznie.*

Istnieje kategoria posiedzeń, które mają charakter **niejawny** z mocy prawa i są rozpoznawane przy drzwiach zamkniętych, w wypadkach określonych w Kodeksie postępowania cywilnego.

Są to następujące kategorie spraw:

- w sprawach małżeńskich (*art. 427 Kpc*),
- w sprawach z zakresu ochrony konkurencji i konsumentów (*art. 479³³ Kpc*),
- w sprawach opiekuńczych osób małoletnich (*art. 575¹ Kpc*).

Jawność ogłoszenia wyroku

Ogłoszenie wyroku w postępowaniu cywilnym jest zawsze **jawne**, niezależnie od tego, czy sprawa odbywała się jawnie, czy w przy drzwiach zamkniętych. Wynika to z przepisów Kodeksu postępowania cywilnego.

Art. 326. § 1. Ogłoszenie wyroku powinno nastąpić na posiedzeniu, na którym zamknięto rozprawę. Jednakże w sprawie zawilej sąd może odroczyć ogłoszenie wyroku tylko jeden raz na czas do dwóch tygodni. W postanowieniu o odroczeniu sąd powinien wyznaczyć termin ogłoszenia wyroku i ogłosić go niezwłocznie po zamknięciu rozprawy.

§ 2. Ogłoszenie wyroku następuje na posiedzeniu jawnym. Nieobecność stron nie wstrzymuje ogłoszenia. Jeżeli ogłoszenie było odroczone, może go dokonać sam przewodniczący lub sędzia sprawozdawca.

§ 3. Ogłoszenia wyroku dokonuje się przez odczytanie sentencji (ogłoszenie sentencji). Po ogłoszeniu sentencji przewodniczący lub sędzia sprawozdawca podaje ustnie zasadnicze powody rozstrzygnięcia albo wygłasza uzasadnienie, może jednak tego zaniechać, jeżeli sprawa była rozpoznawana przy drzwiach zamkniętych.

Ograniczenia w pracy dziennikarzy

Ograniczenia w zakresie dostępności do sali rozpraw

Niekiedy zdarzają się takie sytuacje, w których ilość osób (w tym przedstawiciele mediów) chętnych do wzięcia udziału w rozprawie jest znaczna i przekracza ilość miejsc na sali rozpraw (niezależnie do tego czy jest to sprawa karna czy cywilna) przepisy regulaminu przewidują wydawanie **kart wstępu** oraz organizację odpowiednich **miejsc dla mediów**.

§ 58. W razie przewidywanego przybycia licznej publiczności, prezes sądu może zarządzić wydanie kart wstępu na salę rozpraw. W miarę możliwości powinien również wyznaczyć odpowiednio dużą salę rozpraw, a także miejsce dla przedstawicieli prasy i innych środków masowego przekazu.

W takiej sytuacji prezes sądu/przewodniczący wydziału winien uprzedzić dziennikarzy (np. w formie komunikatu umieszczonego na stronie internetowej lub w budynku sądu), że będą wydawane karty wstępu. Winien także określić zasady przydziału takich kart (kolejność zgłoszeń lub losowanie).

Ograniczenia w zakresie treści przekazywanych informacji

Dziennikarz korzystając z informacji uzyskanych w sądzie powinien uwzględnić regulacje prawne, które niezależnie od ograniczeń wynikających z decyzji sądu, zawężają zakres przekazywanych informacji.

Ustawa o ochronie danych osobowych nakłada określone ograniczenia w zakresie możliwości publikowania danych osobowych (np. w zakresie ochrony przetwarzanych danych osobowych).

Art. 3a. ust. 2. Ustawy, z wyjątkiem przepisów art. 14-19 i art. 36 ust. 1, nie stosuje się również do prasowej działalności dziennikarskiej w rozumieniu ustawy z dnia 26 stycznia 1984 r. - Prawo prasowe (Dz. U. Nr 5, poz. 24, z późn. zm.) oraz do działalności literackiej lub artystycznej, chyba że wolność wyrażania swoich poglądów i rozpowszechniania informacji istotnie narusza prawa i wolności osoby, której dane dotyczą.

Ustawa o dostępie do informacji publicznej pozwala, niezależnie od innych uprawnień, na uzyskanie pożądaney informacji. Przy czym także w takiej sytuacji prawo to podlega ograniczeniom.

Art. 3. 1. Prawo do informacji publicznej obejmuje uprawnienia do:

- 1) uzyskania informacji publicznej, w tym uzyskania informacji przetworzonej w takim zakresie, w jakim jest to szczególnie istotne dla interesu publicznego;*
- 2) wglądu do dokumentów urzędowych;*
- 3) dostępu do posiedzeń kolegialnych organów władzy publicznej pochodzących z powszechnych wyborów.*

2. Prawo do informacji publicznej obejmuje uprawnienie do niezwłocznego uzyskania informacji publicznej zawierającej aktualną wiedzę o sprawach publicznych.

Art. 5. 1. Prawo do informacji publicznej podlega ograniczeniu w zakresie i na zasadach określonych w przepisach o ochronie informacji niejawnych oraz o ochronie innych tajemnic ustawowo chronionych.

2. Prawo do informacji publicznej podlega ograniczeniu ze względu na prywatność osoby fizycznej lub tajemnicę przedsiębiorcy. Ograniczenie to nie dotyczy informacji o osobach pełniących funkcje publiczne, mających związek z pełnieniem tych funkcji, w tym o warunkach powierzenia i wykonywania funkcji, oraz przypadku, gdy osoba fizyczna lub przedsiębiorca rezygnują z przysługującego im prawa.

3. Nie można, z zastrzeżeniem ust. 1 i 2, ograniczać dostępu do informacji o sprawach rozstrzyganych w postępowaniu przed organami państwa, w szczególności w postępowaniu administracyjnym, karnym lub cywilnym, ze względu na ochronę interesu strony, jeżeli postępowanie dotyczy władz publicznych lub innych podmiotów wykonujących zadania publiczne albo osób pełniących funkcje publiczne - w zakresie tych zadań lub funkcji.

4. Ograniczenia dostępu do informacji w sprawach, o których mowa w ust. 3, nie naruszają

prawa do informacji o organizacji i pracy organów prowadzących postępowania, w szczególności o czasie, trybie i miejscu oraz kolejności rozpatrywania spraw.

Istotne ograniczenia w zakresie rodzaju i zakresu przekazywanych informacji zawiera Prawo prasowe. Dotyczą przede wszystkim zakresu wydawanych opinii w zależności od fazy postępowania oraz danych osób występujących w postępowaniu.

Art. 13. ust.1. Nie wolno wypowiadać w prasie opinii co do rozstrzygnięcia w postępowaniu sądowym przed wydaniem orzeczenia w I instancji.

2. Nie wolno publikować w prasie danych osobowych i wizerunku osób, przeciwko którym toczy się postępowanie przygotowawcze lub sądowe, jak również danych osobowych i wizerunku świadków, pokrzywdzonych i poszkodowanych, chyba że osoby te wyrażą na to zgodę.

3. Ograniczenie, o którym mowa w ust. 2, nie narusza przepisów innych ustaw. Właściwy prokurator lub sąd może zezwolić, ze względu na ważny interes społeczny, na ujawnienie danych osobowych i wizerunku osób, przeciwko którym toczy się postępowanie przygotowawcze lub sądowe.

4. Na postanowienie w przedmiocie ujawnienia danych osobowych i wizerunku osób, przeciwko którym toczy się postępowanie przygotowawcze lub sądowe przysługuje zażalenie. Zażalenie na postanowienie prokuratora rozpoznaje sąd rejonowy, w którego okręgu toczy się postępowanie. Postanowienie wydane w toku postępowania przygotowawczego staje się wykonalne z chwilą uprawomocnienia.

Zakończenie

„Sądowe ABC...” to zaledwie początek, wprowadzenie dziennikarzy w problematykę sądowego wymiaru sprawiedliwości z jego specyfiką, symboliką, hermetycznym językiem. Sprawne, rzetelne relacjonowanie procesów i pracy sądów wymaga znacznie więcej, w tym np. znajomości terminów prawnych, nawet jeśli w relacji zastąpione zostaną potocznymi. Niech więc poradnik ten będzie także zachętą do dalszych „studiów”.

Autorzy niniejszego opracowania wierzą, że „Sądowe ABC...” pomoże dziennikarzom w wykonywaniu ich obowiązków w sądach. Jeśli mają Państwo uwagi czy sugestie, dotyczące niniejszego poradnika, prosimy przekazywać je na adres: **strategia@ms.gov.pl** lub **rzecznik@krs.pl**.

Poradnik powstał w ramach prac Zespołu ds. Standardów Komunikacji w Sądach, złożonego z przedstawicieli Ministerstwa Sprawiedliwości i Krajowej Rady Sądownictwa.

Autor rysunku ze strony tytułowej: Łukasz Jagielski

Warszawa, sierpień 2015 r.